

А. С. Степанчук

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівник:

к.ф.н.доц. Коляда О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей перекладу постколоніальної літератури. Розкрито способи уникнення труднощів перекладу.

Ключові слова: мова, культура, постколоніальна література.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ми вступили в новий період розвитку, пов'язаний із зміною парадигми свідомості, трансформацією одних моделей світу й осмислення інших. Література вражає здатністю поєднувати традиції і мобільність технологій, науки та мислення людей, створюючи багат шарову структуру тексту, що привертає увагу мовознавців та перекладачів, адже лінгвокультурологія вивчає фіксацію в мові, етнотекстах, дискурсивній практиці духовної й матеріальної культури народу, тобто збереження у колективній пам'яті народу символічних способів матеріального й духовного усвідомлення світу певним етносом, відтворення у його ідеях, схемах мислення й поведінки, системі етичних та естетичних цінностей, нормах, звичаях, обрядах, міфах, віруваннях, забобонах й побуті. Мовна репрезентація етносу, відомості й культури народу залучає текстові знаки, не обмежуючись лексико-фразеологічною та граматичною підсистемами мови, так як культурна інформація відтворюється не лише у фольклорних текстах, тому актуальним є врахування відмінностей мов, що відіграє важливу роль при здійсненні перекладу, особливо художнього тексту. [5: 254-255].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постколоніальна література викликає інтерес для перекладознавства, зокрема постколоніальні теорії, репрезентовані дослідженнями Е.Саїда. Статті Н. Середи, Б. Галєєва, Т. Фесенко, Н. Зайченко розкривають особливості формування принципів перекладу художнього тексту.

Метою статті є огляд особливостей перекладу постколоніальної літератури, враховуючи репрезентацію етносу й культури народу через мову.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фундатором постколоніальної теорії вважається Е. Саїд, який обґрунтував поняття «інтелектуальна перевага», «перекодована присутність або репрезентація», «культурна сила», «культурний імперіалізм», розробив методи постколоніальних досліджень, зокрема, метод стратегічного розшарування та метод стратегічного впорядкування.

Для розуміння сутності перекладацького процесу необхідно розібратися, що таке мова. У перекладацькому зіставленні мови не

виступають як рівноправні системи, кожна з яких повинна спочатку вивчатися як самостійне ціле, а потім порівнюватися з іншою мовою як єдина система. Під час перекладацького зіставлення вихідною точкою аналізу служить мова оригіналу. За допомогою перекладу відбувається обмін інформацією між представниками різномовних колективів, водночас вважається, що когнітивна функція не притаманна перекладу. Результатом порівняльного аналізу текстів оригіналу і перекладу є перекладацький опис словникового складу, граматичного ладу і жанрово-стилістичних особливостей.

У роботі «Семантика слова в процесі номінації. Проблеми семантики слова, речення та тексту» Н. Серeda розглядає мову як основну комунікативну систему, яка відображає мислення і здатність людського мозку до узагальнення. Мова репрезентує дійсність в узагальненій формі і в процесі номінації формується уявлення про клас предметів, до якого належить конкретний предмет, від якого утворюється образ предмета. На відміну від уявлення, поняття, як категорія мислення, розкриває суттєві ознаки предмета у всій складності їх взаємозв'язків [6].

Б. Галєєв у статті «Синестезія» стверджує, що кожна епоха володіє власним «метафоричним фоном» в аспектах, які стосуються безпосередньо мистецтва, які розвиваються та ускладнюються. Відповідно те, що вважалось очевидним стає звичним, щоб поступитись місцем для нових «неможливостей», так як нові концепції вражають поєднанням відчуттів і формують нові художні ефекти, які включають основні засади символізму [4].

Мова часто виступає символом нації та засобом ексклюзивності. В добу колоніалізму мова колонізатора домінувала в національних інституціях, тоді як правові свободи мов підкорених націй або значно звужувались, або повністю нівелювались. Питання в тому, чи вдалося підкореним націям в постколоніальний період відродити Гібридна ідентичність у художньому дискурсі забутої національної мови і чи стали вони сприймати мову колонізатора як свою рідну мову. Автори постколоніальної літератури вдаються до гібридизації задля збереження «свого» в протиставленні із «іншим». У постколоніальному художньому дискурсі гібридність не передбачає емпатію, змішання культур чи асиміляцію, а виступає як голос маргіналізованих осіб, чие існування підкорене гегемонному дискурсу колонізатора, що виражається у мові автора та мовленні героїв. У текстах спостерігаються ускладнені синтаксичні конструкції, які наближені для рідної культури слів та концепцій, креолізованих елементів та інших структур, що сигналізують про «іншість» автора. Стратегії перекладу мовами, що зазнали впливу колонізаторів є також дещо відмінними, адже колонізовані в недалекому минулому культури гостро відчують проблеми, що обговорюються у художньому тексті, зокрема п'єсах, вони певним чином можуть ідентифікувати себе із персонажами. Розуміючи стан речей, глядачі підсвідомо намагатимуться впізнати себе в котромусь із героїв п'єси. Перекладач не може створити абстраговану відмінність між мовленням

протидіючих сторін, адже це зруйнує зв'язок між персонажами і глядачем. Не можна вдаватися і до використання креолізованого мовлення, наприклад, до суржику, адже автор навмисне не використовує гібридизацію на рівні мовлення. Мовлення колонізаторів, натомість, може містити штучно формалізовані елементи, що підкреслить неприродність та нав'язливість. Досить небезпечною є перетворення вдаваної двомовності на двомовність реальну [3].

Дослідник Т. Фесенко аналізує погляди Ф. фон Гумбольдта на природу мови, мислення, мистецтва, концепцію інтерпретації висловлювання з позиції семіотики, опираючись на фрагменти теорій, які викладені у праці «Про мислення та мову». Ф. фон Гумбольдт розглядає мову як знакову функцію слова, де слова виступають смисловими знаками, проте одночасно слово має власне визначення та застосування. Відповідно слово функціонує в поєднанні з іншими елементами, утворюючи «семіотичні властивості» мови, які полягають в мережевій організації інтернаціональних зв'язків, тому кожна мова створює іншу систему з граматиною, лексикою, яка властива лише їй [7].

На думку Н. Зайченко, перекладач має чітко розуміти, що культура має набір прецедентних текстів, насичених символами, які виконують функцію нагромаджувача культурної інформації етносу. Проблемою еволюції мислення, впливом мови на духовний розвиток суспільства займався О. Потебня, інтерпретуючи мову як світопоглядальну систему етносу, де мова виступає засобом передачі соціокультурного досвіду, універсальним засобом виховання людини у суспільстві [8].

Семантика конкретного слова в певній мові, створення лексико-семантичних універсалій стали основою в порівняльно-історичному дослідженні, тому здійснючи переклад слід звертати увагу на особливості мови [2].

Здійснюючи переклад, слід звертати увагу також на авторський стиль письменника, який визначається побудовою лексико-семантичних, граматичних структур. Безумовно культура країни та її мова впливає на формування індивіда як особистості, тому не випадково художній текст відображає стиль письменника, тому у науковому дискурсі виникають терміни «ідеостиль» та «ідіолект». Психолінгвістика та когнітивна лінгвістика займаються дослідженнями ідеостилу, де у центрі перебуває індивідуально-авторських концепт. В аспекті визначення впливу чинників на формування ідеостилу впливають гендерні особливості, національні, психологічні, а особливо темперамент, характер, соціальні, адже статус у суспільстві визначає позицію автора, а також мовні особливості. Стереотипи, жанрові доміанти, функціонально-змістові типи речень (роздуми, описи, розповіді), які власне описують мислення людини [1: 151].

Розглянемо новелу Салмана Рушді "Good Advice Is Rarer Than Rubies" – постколоніальний твір, який відкриває нові засади інтерпретування художнього тексту та створює нове сприйняття літератури.

Дії новели відбувається на просторах Пакистану, що безпосередньо підтверджують слова, які мають широкий вжиток на території країни. У тексті зазначаються назви міст “Sargodla”, “Lalukhet”, що свідчать про те, що події відбуваються у Пакистані, проте використання слів індійського походження ілюструють що досить довгий час дві сусідні країни Азії не розмежовували ідентичність, тому під впливом історичних умов слова використовуються народами. Здебільшого слова відтворюються у різноманітних сферах людського життя, що підтверджують слова, які зустрічаються у контексті твору, які не є прикладом застосування офіційних місць: “lala”, “khaki”, “chilli-pakoras”, “pukka”, “old babuji”, “bibi”, “coolies”, “ayah”. Використання власних назв Muhammad Ali, Mustafa Dar наближують до культури континентальної країни.

Мухаммед Алі повідомляє потенційні питання, які здебільшого запитують у «жінок вівторків», що цілком проявляє ставлення представників метрополії до мешканців колишньої колонії. “The sahibs thought that all the women came on Tuesdays, claiming to be dependents of bus drivers in Luton or chartered accountants in Manchester, were crooks, and liars and heats” [9]. Ймовірно виникає сприйняття людей, які виключно намагаються будь-яким чином отримати шлях до нового життя, проте акцентується увага на стереотипах, які все ще існують у представників метрополії.

Становище жінки у змальованому постколоніальному суспільстві є абсолютно обмеженим, адже здебільшого жінка, яка прагне залишити колоніальну територію, зобов'язана відповісти на ряд питань, які цілком відкривають особисте життя людини, тому жінка стає жертвою утисків у виконанні власної волі, так як у майбутньому будь-яка інформація може зашкодити створенню нового життя. «Жінка вівторків» - це жінка, яка сподівається, адже саме вівторок є днем, який спроможний абсолютно змінити життя людини, проте залишається запитанням чи дійсно у краще. Рівень життя у колишній колонії є досить на низькому рівні, що підтверджують слова Міс Рехана: “I am poor potato”[9], які зумовлюють думку про те, що матеріальна ситуація є досить складною, але це не є лише проблемою однієї людини, проте стосується усієї країни, адже Мухаммед Алі за поради прагне отримати винагороду: “Then, please, you allow me to give some advice? Small cost only” [9]. Наведений приклад ілюструє те, що люди зберігають моральні принципи, коли чоловік дає пораду і не чекає у замін абсолютно нічого. Соціальний статус безумовно впливає на людей та відношення до життя, проте не ставить бар'єри у спілкуванні, тому між головними персонажами новели не виникають психологічні колізії.

Іронія відображається у дню тижня - вівторкові, який у новелі компонує із періодом, коли можна отримати візу та перетнути із колоніальної країни у метрополітен. Глузування проявляється у тому, що для усіх людей – цей день є звичайним, проте у творі постає як щось надзвичайно важливе та очікуване, що спроможне перемінити життя жінки.

“It was an arranged engagement” [9] – причина того, що змушувало залишити дівчину простори власної країни. Щаслива посмішка дівчини в

останньому реченні – показник того, що Міс Рехана вчинила так як бажала власне вона. Назва новели “Good Advice Is Rarer Than Rubies”[9] символізує те, що іноді хорошу пораду важче віднайти ніж дорогоцінний камінь, проте текст є прикладом того, що попри матеріальні незгоди, соціальні труднощі, існують люди, які зберегли моральні принципи, які важливіші попри все.

Новелу С. Рушді слід інтерпретувати як постколоніальний твір, що зумовлено основною рисою постколоніальної культури – схвалення нації, що демонструється у тексті, так як головні персонажі являються тими людьми, які ідентифікують себе як нація, адже для Мухаммеда Алі не є доля байдужою Міс Рехани, адже він намагається вплинути на неї, даючи пораду та не чекаючи винагороди за виконану справу, тому усвідомлення народу як нації є шляхом до розвитку культури, що відображається у літературі.

Висновки. Таким чином, узагальнюючи сказане художній текст – основа для вивчення культури, тому, здійснюючи переклад, слід зважати на мовну репрезентацію етносу, лінгвокультурні засоби, індивідуальну свідомість та особистий стиль автора, що реалізується через образи та слова, на формування яких впливають гендерні особливості, національні, психологічні, а особливо темперамент, характер, соціальні, адже статус у суспільстві визначає позицію автора, а також мовні особливості, що демонстрували фразеологічні конструкції, граматичні структури та власне символи.

Список використаної літератури

1. Болотнова Н. С. Варьирование идеостиля языковочичности в медиатекстах разных жанров / Н. С. Болотнова // Сибирский филологический журнал. – 2015. – С.151-152.
2. Довбня Л. Постать О. О. Потебні в історії українського та російського мовознавства / Л. Довбня // Збірник наукових статей. – 2012. - № 32. – С. 303-307.
3. Галас А. Гібридна ідентичність у художньому дискурсі: труднощі перекладу / А. Галас // Мова і суспільство. – 2015. – Вип. 6. – С. 77-88.
4. Галеев Б. Синестезия [Електронний ресурс]: енциклопедія культурології / Б. Галеев, И. Ванечкина. – Режим доступа: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_culture/1113/Синестезия
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
6. Середа Н. А. Семантика слова в процесі номінації. Проблеми семантики слова, речення та тексту // Н. А. Середа. – 2010. – № 24. – С. 182-189.
7. Фесенко Т. А. Лингвофилософская концепция В. фон Гумбольдта в контексте семиотики / Т. А. Фесенко // Ситнагиатическая характеристика романской лексики: фразеология. – 2003. – №2. – С. 17-18.
8. Зайченко Н. І. Педагогічні ідеї та науково-просвітницька діяльність О. О. Потебні (1835-1891) : автореф. На здобуття ступеня канд. педагог.наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. І. Зайченко. – Київ, 2006. – 20 с.
9. Rushdie S. Good Advice is Rarer than Rubies [Electronic resource] / S. Rushdie. – Model of access : <https://ndla.no/en/node/7006?fag=42>